

Elisabeta POP

Teatrul și provocările sale

Oamenii de teatru prezenți la această a XVIII-a ediție a Festivalului Național de teatru 2008 au salutat apariția unor valoroase cărți de teatru sub egida Festivalului, cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor din România; se completează astfel firesc prețioasa serie de cărți dedicate teatrului, dramaturgiei universale și personalităților teatrale marcante efectuată cu seriozitate și profesionalism de către Fundația Culturală „CAMIL PETRESCU”, sub directa îndrumare a Floricăi Ichim, secundată de cele două colaboratoare de imens ajutor, Andreea Dumitru și Oana Borș.

Este vorba de volumul *Teatrul provocator* al unuia din cei mai importanți regi-zori de talie europeană, prezent, de altfel, în Festival cu două dintre producțiile sale cele mai importante: *Călugărul negru* de Cehov și *Un poem ridicol*, adaptare proprie după *Frații Karamazov* de Dostoievski. Cartea aceasta este un lung și consistent dialog al criticului american John Freedman – care trăiește de aproape 20 de ani în Rusia – cu regizorul Kama Ginkas, care se autodefinește cu umor, „un regizor rus din Lituania, cu accent evreiesc”. Prezența sa în Festival, la întâl-nirea cu publicul de la UNATC și la lansarea cărții a fost una remarcabilă, el fiind un vorbitor excepțional și plin de farmec. Mai în glumă, mai în serios, când i-a făcut prezentarea, criticul și totodată unul dintre traducători, Marian Popescu (remarcăm, este o excelentă și subtilă traducere) a spus că prezentul volum este un dublu „proiect de familie”, în sensul că, la scrierea cărții au participat oarecum indirect, soția lui Ginkas, Henrietta Naumovna, regizoare și directoarea Teatrului Tânărilor Spectator (sau al Tinerei Generații), fiul lui Ginkas, Daniil, de altfel autorul textului *Jucăm „Crimă”*, actrița Oksana Mișina, soția lui Freedman și totodată interpreta rolului principal (*K.I.*) din spectacol. La aceste „potriviri”, Marian Popescu a adăugat cele venind dinspre... traducătorii și, respectiv, editorii cărții în România: Andrei Popescu și tatăl său Marian și soția acestuia, Elena, directoarea de la Unitext.

Cred că o mare parte din plăcerea lecturii – e greu să lași cartea din mână – se datorează bucuriei cu care se lansează în conversație interlocutorul lui Freedman, lăsându-se în voia poveștii... E, de altfel, un desăvârșit *povestaș*, cum se spune, dublat de o minte iscoditoare și doldora de istorioare potrivite pentru orice situație, specifice evreului ce nu se dezmente. Nu e mai puțin adevărat că și cel care conduce dialogul știe să-l stămească permanent, nelăsându-l nicio clipă să-și abandoneze, după lungi divagații, ideea.

La urma urmei, aceste lungi și întortocheate digresiuni fac tot farmecul cărții: cititorul intră pe nesimțite în familia lui Ginkas, atât de greu încercată de opresiunea fascistă, îi cunoaște pe tatăl, pe mama și pe fratele lui, pe mătușa aceea cam sclifosită, care aduce foarte bine cu un personaj

KAMA GINKAS
JOHN FREEDMAN

TEATRUL PROVOCATOR

Kama Ginkas regizează

teatral, cu lituanienii, oameni cu suflete curate, care i-au salvat de la moarte sigură, cu cel care a fost tânărul Ginkas, studentul eminent, dar incomod, cu dascălul într-o regie Tovstonogov, evocat cu atâta sinceră iubire și imens respect, cu anii '60, când a făcut în Siberia, la Krasnoiarsk (un *Hamlet* de o prospețime și o modernitate *avant la lettre*, certă, în care, din nevoia de a lucra cu actorii tineri de care dispunea, a încercat, forțând puțin nota, un experiment, și anume a considerat că personajele Laertes, Horatio, Rosenkrantz, Guildenstern și chiar Claudiu au fost colegi de clasă cu Hamlet – de unde și unele nedumeriri ale spectatorilor). Au urmat anii în care i s-a interzis să profeseze, fiind cenzurat la sânge, cu lucrul la Leningrad și apoi, după perestroikă, la Moscova, în fine, angajarea la Teatrul condus de soția sa și afirmarea pe plan internațional. Un traseu sinuos, plin de obstacole, dar care, iată, a scos la iveală nu doar o personalitate creatoare de excepție, ci și un om minunat, un caracter puternic.

Cunoscându-l, am înțeles mai bine cum a decurs până la această dată viața artistică a lui Ginkas: el este un om viu, de o inteligență scilicet, discursul său fiind, ca de altfel și răspunsurile din carte, presărat cu ironii fine și mult umor. Uneori, ce-i drept, un umor amar...

El aduce firesc în discuție personalități care i-au fost mereu și mereu aproape, dar care nu l-au copleșit, nu l-au strivit, ci mai degrabă l-au ajutat să-și găsească o cale proprie, numai a lui, în dificila profesie, care – judecând după cum l-am cunoscut – este de fapt vocație: Stanislavski, Vahtangov, Nemirovici-Dancenko, Meyerhold, Tovstonogov, Efros, Liubimov etc. Observă însă că toată generația lui – nu doar în Rusia, ci în întreaga lume – e ceea ce este pentru că Peter Brook a pus în scenă *Regele Lear*. Și nu uită să adauge că astăzi, prin marile nume de regizori ca Tuminas, Nekrosius sau Korsunovas, Lituania se numără printre marile capitale ale lumii teatrale. De la Tovstonogov, de pildă, Ginkas a învățat că nu există actori slabi, sau cel puțin regizorul nu trebuie să lase să se vadă asta.

Pentru el, geniile teatrului se numesc Cehov, Pușkin, Shakespeare, Dostoievski (pe lângă el, care e un Dumnezeu – spune regizorul cu umor –, Strindberg e un diacon!). Te miri și nu prea când afli că îi adoră pe Cehov și pe Ostrovski, dar că se teme îngrozitor de ei, deci se cam ferește să monteze piesele lor...

Întocmai ca o Șeherezadă, captivant, Kama Ginkas povestește și iar povestește cum a lucrat el un spectacol sau altul, care sunt relațiile sale cu actorii care „sunt un alt trib” și, ei bine, da, cu actrițele, aceste ființe sensibile, ultrasensibile, fragile, vulnerabile, față de care comportarea sa este, spune el cu nonșalanță, una „inadmisibilă”, nedepășind, firește, limitele decenței: nu o dată le implică în intrigi, confuzii și rivalități, toate în beneficiul spectacolului. Motiv pentru care, puși adesea în situații extreme, actorii lui sunt fascinanți.

El vorbește despre relația cu actorii ca despre una de tip erotico-sexual. În capitolul 5 al cărții, dedicat, fără să se sfiască... „Patologiei actorului”, regizorul te cucerește definitiv vorbind cu înțelegere și căldură despre munca continuă cu actorii care își pun la bătaie seară de seară, zi de zi, corpurile, glasurile, sufletele...

Condiția esențială a relației regizor-actor este să fie pe aceeași lungime de undă. Interacțiunea. Provocarea continuă. „*Munca mea, spune el, e să trezesc în actor nevoia de a face acțiunea specifică pe care o vreau eu și în maniera cerută de mine.*”

Limbajul teatral de o originalitate frapantă, dar nicio clipă în afara conținutului – iată unul dintre motivele cele mai importante ale complexității spectacolelor sale, care, crede el, nu trebuie doar să „te atingă, ci chiar să te înhațe”. Nu o dată însă, recunoaște că nu știe pur și simplu cum să rezolve o scenă sau alta dintr-un spectacol, că se frământă și caută și caută..., ca de pildă la spectacolul cu piesa *Semănând cu un leu*

de Rustan Ibragimbekov, în care nu pricepea și pace ce rost avea un monolog al unui instalator într-o piesă unde un soț se pregătește să-și părăsească soția... Îi dă până la urmă de capăt, dar cum? Surpriză! Totul e ca într-un roman polițist...

Cei care au văzut spectacolul său *Un poem ridicol*, unde decorul era dominat de o mulțime de cruci de toate mărimile și formele, pe unele răstignind pâini, pe altele televizoare sau oameni, vor înțelege emoția cu care Ginkas evocă Dealul cu cruci dintr-un sat lituanian, Siauliai, pe care lituanienii catolici plantează mereu și mereu cruci (arse toate pe vremea lui Hrușciiov, azi refăcute) pentru toate evenimentele vieții lor: nunți, botezuri, fericite întoarceri din război etc.

Sunt foarte multe momente din viața și din munca scenică a lui Kama Ginkas pe care n-ai vrea să le uiți ușor, cum ar fi frapantele imagini de care pomenește în dialogul cu Freedman: pereții albaștri și cei 300 de trandafiri albi de la spectacolul *Idiotul* (în perfect acord cu scenograful Bahrin), mâinile lui Macbeth, pe rând roșii, galbene și albe, argintiul folosit în decor – tot de comun acord cu scenograful Kocerghin – ca simbol al falsului monumentalism sovietic, sacii burdușiți azvârlți pe jos, simbolizând trupurile decemбриștilor decapitați, scara pe care urcă (spre Rai?) Katerina Ivanovna, tuberculoasa amărită care la el în spectacol nu moare pe o străduță pustie, toporul care taie zdravăn o varză, închipuind căpățâna unui om etc, etc.

În fond, ce este TEATRUL se și ne întreabă Kama Ginkas? Și tot el ne mărturisește că ar putea fi arta „care ne dă posibilitatea să trăim prin ceva, dacă acest ceva nu există în viață și că la urma urmelor, el există ca să te facă să simți clipele trecătoare ale vieții tale”, iar ca cititor și spectator, adăugăm noi, „să înveți ceva despre tine și despre lumea în care trăiești”.

Kama Ginkas și John Freedman, *Teatrul Provocator. Kama Ginkas regizează*. Editura UNITEXT, 2008 (Colectia FNT). Traducerea: Andrei Luca Popescu și Marian Popescu.

Constantin PARASCHIVESCU

Răstrângeri în cer

Dacă se (mai) spune că tot românul e născut poet, atunci nu ne mai miră apariția unui volum de versuri cu poeziile scrise de actori, întrucât ei sunt cei mai apropiați de universul liric al genului și principalii lui mesageri în public. Afinitatea cu actorii este reciprocă, pentru că și unii poeți au devenit uneori actori. Astfel (la inițiativa unui domn cu vederi enciclopedice) s-au putut aduna de prin volume, plachete, reviste și ziare, o parte dintre aceste compuneri poetice într-o antologie intitulată **Actori poeți – poeți actori**, publicată la Editura Brumar din Timișoara chiar în anul 2008, antologie realizată de Lucia Nicoară și Cristiana Gavrilă „după o idee de Mircea Ghițulescu”, domnul cu inițiativa. „Ce idee bună! – exclamă domnul Nicolae Manolescu într-un fel de postfață publicată în facsimil pe coperta a patra – E de mirare că n-a venit altcuiva mai demult”.

Sunt peste 700 de pagini, cu aproape 50 (47) de autori antologați și mai puțin de o sută (88) de poezii. „O cărămidă”, cum i s-a mai spus, în glumă și cu evidentă admirație, chiar de către unii implicați. Și cineva care n-a văzut-o la Târgul de carte „Gaudemus” din noiembrie, se poate interesa dacă o poate găsi la „Cărturești”... Autoarele antologiei au avut inspirația de a reproduce, pe câte o jumătate interioară din supracopertă, versuri a doi actori-poeți, la început și la sfârșit, ca la ridicare și coborâre de cortină la un spectacol inedit (cum e, de fapt, op-ul în chestiune). La început, de